

نهج البلاغه

کلیدواژه: نهج البلاغه، غلو.

پرسش: شیعیان در مورد نهج البلاغه **غلو** می‌کنند و آن را بعد از **قرآن** قرار می‌دهند؛ در حالی که یک کتاب روایی معمولی است.

پاسخ:

فهرست مندرجات

- ۱ - موقعیت خاندان پیامبر
- ۱.۱ - احادیثی درباره امام علی
- ۱.۲ - گواهی تاریخ
- ۲ - دیدگاه اهل سنت
- ۲.۱ - دیدگاه جاحظ
- ۲.۲ - دیدگاه مجد عبده
- ۲.۲ - دیدگاه ابن ابی‌الحدید
- ۲.۲.۱ - سخنی دیگر
- ۲.۴ - سخن طه حسین
- ۲.۵ - دیدگاه شهرستانی
- ۳ - پانویس
- ۴ - منبع

موقعیت خاندان پیامبر

بدون **شک** خاندان **پیامبر اسلام** از نظر علمی سرآمد همه مردم بودند، و در بین این خاندان، وجود مقدس **علی (علیه‌السلام)** شاخص‌ترین فرد بود.

← احادیثی درباره امام علی

- تا جایی که پیامبر اسلام (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) درباره ایشان فرمودند: «اعلم امتی من بعدی علی بن ابی‌طالب» داناترین امتم بعد از من علی بن ابی‌طالب است. [۱]

- و در **حدیث** دیگر که **اهل سنت** هم در کتاب‌های خود نقل کردند، درباره علی فرمودند: «انا مدینه العلم و علی بابها، فمن اراد العلم فلیاتنا من بابها؛ من شهر علمم و علی در آن است، هر کسی که **علم** می‌خواهد باید از در آن وارد شود». [۲] [۳]

← گواهی تاریخ

و در **تاریخ** آمده که **خلفای ثلاثه** - به ویژه **خلیفه سوم** - بارها و بارها در مسائل علمی گیر می‌کردند و علی مشکلات علمی آنها را برطرف می‌کردند و این **سخن** از خلیفه سوم معروف است که چندین مورد گفته: «لولا علی لهلك عمر؛ اگر علی نبود، عمر هلاک می‌شد». [۴]

[۵]

دیدگاه اهل سنت

اما در رابطه با سؤال، ابتدا لازم است که توجه شما را جلب کنم به گفتار بعضی علمای اهل سنت که در ستایش **نهج‌البلاغه** بیان کرده‌اند:

← دیدگاه جاحظ

جاحظ، ادیب سخن‌دان و سخن‌شناس معروف که از نوایغ ادب است و در قرن سوم هجری می‌زیسته است و کتاب **البیان و التبیان** وی یکی از ارکان چهارگانه ادب به شمار آمده است، مکرر در **کتاب** خویش ستایش و اعجاب فوق‌العاده خود را نسبت به سخنان علی (علیه‌السلام) اظهار می‌دارد. ایشان در همان جلد اول، این جمله معروف را از علی (علیه‌السلام) نقل می‌کند که حضرت فرمودند: فیمة کلّ امرء ما یحسنه؛ [۶] **ارزش** هر کس همان است که می‌داند؛ آن‌گاه بیش از نیم صفحه این جمله را ستایش می‌کند و می‌گوید: در همه کتاب ما، اگر جز این جمله نبود، کافی بلکه کفایت بود، بهترین سخن آن است که کم آن، تو را از بسیاری، بی‌نیاز کند و معنی در لفظ پنهان نشده باشد؛ بلکه ظاهر و نمودار باشد؛ آن‌گاه می‌گوید: «کان الله عزّ و جلّ قد البسه من الجلاله و غشاه من نور الحکمه علی حسب نیّه صاحبه و تقوا قائله؛ گویا **خداوند** جامه‌ای از جلالت و برده‌ای از **نور حکمت** متناسب با **نیت** پاک و تقوای گوینده‌اش، بر این جمله کوتاه پوشانده است». [۷]

← دیدگاه مجد عبده

شیخ مجد عبده مفتی پیشین **مصر** که از علمای اهل سنت و از شارحان این کتاب ابدی است، در مقدمه شرحش بر نهج البلاغه می‌نویسد: هنگام خواندن این **کتاب**، چون از عبارتی به عبارت دیگر می‌پردازم، می‌دیدم که جولانگاه **اندیشه** و پرده‌های سخن تغییر می‌کند و دیدگاه **بصیرت** عوض می‌شود، گاه خود را در جهانی از معانی بلند می‌یافتم که در پوشش‌های زیور لفظ‌های رخشان و عبارات‌های تابناک به **زیارت** جان‌های پاک می‌آید و پیرامون دلهای روشن به **طواف** می‌ایستد... گاه می‌یافتم که عقلی مشعشع و نورانی که هیچ شباهتی به اجسام مادی نمی‌رساند، از **عالم** رفیع الوهیت جدا گشته است و به **روح انسانی** انتقال یافته، او را از پرده‌های تودرتوی **طبیعت** بیرون آورده تا سرپرده **ملکوت** رفعت داده است... گاه خطیبی را می‌دیدم که والیان امت را مخاطب ساخته و راه **صواب** و خطا را به ایشان می‌نمایند و دقائق سیاست را به آنان می‌آموزد و از پیمودن راهی که به گمراهی پایان می‌یابد، برحذر می‌دارد. [۸]

← دیدگاه ابن ابی‌الحدید

ابن ابی‌الحدید معتزلی گوید: «اما الفصاحه، فهو امام الفصحا، و سیّد البلغا و فی کلامه قیل: دون کلام الخالق و فوق کلام المخلوقین و منه تعلّم الناس الخطابه و الکتابه...» [۹]

اما در فصاحت، پس امیرالمؤمنین (علیه‌السلام) پیشوای فصحا و سرور بلغا بود، به حق، سخن علی را از سخن خالق فروتر و از سخن مخلوق فراتر خوانده‌اند و مردم همه دو فن خطابه و نویسندگی را از او فرا گرفته‌اند...»

همین کافی است که یک‌دهم بلکه یک‌بیستم آنچه مردم از سخنان علی گرد آورده و نگهداری کرده‌اند، از سخنان هیچ‌کدام از صحابه رسول اکرم (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) با آن‌که فصاحتی در میان آنها بوده است، نقل نکرده‌اند و باز کافی است که مردمی مانند **جاحظ** در **البيان و التبیین** و سایر کتب خویش ستایشگر اوست.

← سخنی دیگر

ایشان در شرح نامه امام به **عبدالله بن عباس**، پس از فتح مصر به دست سپاهیان معاویه به شهادت **مجد بن ابی‌بکر** می‌گوید: «انظروا الی الفصاحه کیف تعطی هذا الرجل قیادها و تملکه زمامها...» [۱۰] فصاحت را بین که چگونه افسار خود را به دست این مرد (علی) داده و مهار خود را به او سپرده است، نظم عجیب الفاظ را تماشا کن، یکی پس از دیگری می‌آیند و در **اختیار** او قرار می‌گیرند، مانند چشمه‌ای که خود به خود و بدون زحمت از زمین می‌جوشد، سبحان الله! جوانی از عرب در شهری مانند مکه بزرگ می‌شود با هیچ حکیمی برخورد نکرده است؛ اما سخنانش در **حکمت** نظری بالادست سخنان **افلاطون** و **ارسطو** قرار گرفته است، با اهل حکمت عملی معاشرت نکرده است؛ اما از **سقراط** بالاتر رفته است، میان شجاعان و دلاوران **تربیت** نشده است؛ زیرا مردم مکه تاجرپیشه بودند و اهل **جنگ** نبودند؛ اما شجاع‌ترین بشری از کار درآمد که بر روی زمین راه رفته است، از **خلیل بن احمد** پرسیدند: علی (علیه‌السلام) شجاع‌تر است یا عنبسه و یا بسطام؟ گفت: عنبسه و بسطام را با افراد بشر باید مقایسه کرد؛ علی ما فوق افراد بشر است. [۱۱]

← سخن طه حسین

طه حسین ادیب و نویسنده معروف و معاصر مصر در کتاب «علی و بنوه» بعد از داستان مردی که در جریان **جنگ جمل** دچار **تردید** شده بود، بعد از نقل **کلام** امام به آن مرد می‌گوید: «من پس از وحی و سخن خدا، جوابی پر جلال‌تر و شیواتر از این جواب ندیده و نشنیده‌ام». [۱۲]

← دیدگاه شهرستانی

سید هبه‌الله شهرستانی گفته که پنجاه شرح برای نهج البلاغه نوشته شد، از علمای متقدم: ابوالحسین و **فخر رازی** و **قطب راوندی** و کمال‌الدین **مجد میثم بحرانی** هستند و متأخرین **شیخ مجد عبده** و **عبدالحمید بن ابی‌الحدید** است. [۱۳] [۱۴]

پانویس

- ↑ قندوزی، سلیمان بن ابراهیم، بنایع الموده، ج ۱، ص ۲۱۶، ج ۲۷، ناشر: دارالاسوه، چاپ اول سال ۱۴۱۶.
- ↑ حاکم نیشابوری، مجد بن علی، مستدرک حاکم، ج ۳، ص ۱۲۷ و ۱۲۸، ناشر: دارالمعرفه بیروت، سال ۱۴۰۶.
- ↑ متقی هندی، علی بن حسام، کنز العمال، ج ۱۱، ص ۶۱۴، ج ۲۲۹۷۸ و ۲۲۹۷۹، ناشر: مؤسسه رسالت بیروت.
- ↑ مکی خوارزمی، موفق بن احمد بن مجد، المناقب، ص ۸۱، ج ۶۵، ناشر: جامعه مدرسین سال ۱۴۱۱.
- ↑ قندوزی، سلیمان بن ابراهیم، بنایع الموده، ج ۱، ص ۲۱۶، ج ۲۷، ناشر: دارالاسوه، چاپ اول سال ۱۴۱۶.
- ↑ مکی خوارزمی، موفق بن احمد بن مجد، المناقب، ص ۲۷۶، ناشر: جامعه مدرسین سال ۱۴۱۱.
- ↑ مطهری، مرتضی، سیری در نهج البلاغه، ص ۱۲، چاپ و صحافی از چاپ‌خانه درودکی.
- ↑ ابن ابی‌الحدید، مقدمه شرح نهج البلاغه، ج ۱، ص ۱۰، ناشر: دار احیاء الکتب العربیه.
- ↑ ابن ابی‌الحدید، شرح نهج البلاغه، ج ۱، ص ۲۴، ناشر: دار احیاء الکتب العربیه.
- ↑ ابن ابی‌الحدید، شرح نهج البلاغه، ج ۱، ص ۱۴۵، ناشر: دار احیاء الکتب العربیه.
- ↑ مطهری، مرتضی، سیری در نهج البلاغه، ص ۱۶، چاپ و صحافی از چاپ‌خانه درودکی.
- ↑ مطهری، مرتضی، سیری در نهج البلاغه، ص ۱۸، چاپ و صحافی از چاپ‌خانه درودکی.
- ↑ ابن ابی‌الحدید، مقدمه شرح نهج البلاغه، ج ۱، ص ۱۰، ناشر: دار احیاء الکتب العربیه.
- ↑ ابن ابی‌الحدید، مقدمه شرح نهج البلاغه، ج ۱، ص ۱۰، ناشر: دار احیاء الکتب العربیه.

منبع

سایت اندیشه قم، برگرفته از مقاله «نهج‌البلاغه»، تاریخ بازبینی ۰۶/۰۲/۱۳۹۶.